

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI
CURS UNIVERSITAR

Ediția a VII-a, revăzută și adăugită

Secțiunea 5. Esența, conținutul și forma dreptului

5.1. Esența dreptului

Esența unui fenomen – în general – privește unitatea trăsăturilor și raporturilor interne, având o stabilitate relativă în conexiune cu fenomenele adiacente. *Esența fenomenelor* – potrivit dicționarului Larousse – este definită drept *natura intimă, caracterul lor propriu, care le exprimă identitatea și stabilitatea, deosebindu-le unele de altele*^[1].

Esența dreptului înseamnă determinarea calitativă a interrelațiilor sale intime, care îi conferă locul și rolul în relațiile sociale.

Dreptul este expresia voinței și interesului, a voinței și a interesului care determină apariția normelor juridice și care asigură un anumit echilibru în desfășurarea raporturilor interumane.

„Terenul dreptului – afirmă Hegel [*n.a.*] – este în genere ce e spiritual ... punctul său de plecare este voința, care este liberă, astfel încât libertatea constituie substanța și determinația lui”^[2]. La rândul său, „voința fără libertate este un cuvânt gol, așa cum libertatea nu este reală decât ca voință, ca subiect [...]”, este „o modalitate particulară a gândirii”.

În drept, voința se prezintă în două ipostaze: *ca voință generală și ca voință individuală*.

Voința generală – a grupurilor sociale sau a întregii societăți – este determinată de anumite interese și tinde să se oficializeze prin intermediul activității statale. Voința generală se exprimă prin legi sau cutume. Ea tinde să-și subordoneze voințele individuale, având la origine conștiința generalizată. Cuprinderea în drept a voinței generale și exprimarea ei în formă oficială se realizează în baza considerării intereselor fundamentale ale grupului sau ale societății în ansamblul său^[3]. Selecția și concentrarea intereselor se fac în numele ideii de valoare, nu ca entitate abstractă, ci ca expresie a aspirațiilor umane într-o anumită perioadă istorică.

J.J. Rousseau afirmă că „voința generală este întotdeauna dreaptă”, subliniind necesitatea de a determina indivizii să-și „pună de acord voințele lor cu rațiunea”, rezultând „unirea înțelegerii și a voinței în corpul social”^[4].

Rousseau face o diferență între voința colectivă (a tuturor) și voința generală; prima „[...] nu privește decât interesul comun, cealaltă are în vedere interesul privat și nu este decât suma voințelor particulare; scădeți din acestea năzuințele opuse care se compensează și va rămâne, ca rezultat, voința generală”^[5].

[1] Le Petit Larousse, CEDEX, Paris, 1993, p. 406.

[2] G.W.FR. HEGEL, *op. cit.*, p. 30 și urm.

[3] N. POPA, *Teoria generală a dreptului*, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 52-53.

[4] J.J. ROUSSEAU, *Contractul social*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 138.

[5] *Ibidem*, p. 101.

Voința individuală este manifestată în procesul aplicării dreptului.

În general, *voința este o categorie psihologică și desemnează acel proces psihic, prin care se înfrâng anumite obstacole, prin acțiuni orientate către realizarea unui anumit scop, propus în mod conștient*; este un efort voluntar, în care se confruntă posibilitățile omului cu condițiile obiective și subiective.

Potrivit lui Hegel, „voința se pune ca voința unui individ determinat”, înzestrat cu capacitatea de a gândi, de a distinge între bine și rău, între corect și incorect, reflectând asupra faptelor sale și ale altora. Este o formă de manifestare a libertății individului, ca expresie a voinței sale – în baza sentimentelor, instinctelor și intereselor proprii^[1].

Când se abordează însă esența dreptului, nu se are în vedere acest sens al voinței individuale, ci se are în vedere, așa cum am arătat, voința generală oficializată (exprimată în acte normative sau cutume, apărute de puterea de stat) care devine astfel **voință juridică**.

Relația complexă dintre *voința individuală și voința generală* este – după Rousseau –, o problemă de esența Pactului Social: „fiecare dăruindu-se tuturor nu se dăruiește nimănui și cum nu există nici un asociat asupra căruia să nu câștigă același drept pe care i l-ai cedat, fiecare câștigă echivalentul a tot ce a pierdut și, în plus, mai multă forță pentru a păstra ce are”^[2]. Printr-un adevărat pact social, individul își armonizează voința și interesele proprii cu voința și interesele grupului și chiar cu cele ale întregii societăți. „Fiecare din noi pune în comun persoana și toată puterea lui, sub conducerea supremă a voinței generale; și primim *in corpore* pe fiecare membru, ca parte indivizibilă a întregului. [...] Ca parte a comunității, individul primește în dar drepturile tuturor celorlalți membri, legați în mod indivizibil de întreg. [...] Corpul social este deci o adevărată persoană, avându-și eul și voința sa”^[3].

În același sens, „dacă nu este imposibil ca o voință particulară să se acorde cu voința generală asupra unui punct oarecare, e cu neputință ca acest acord să fie cât de cât durabil și constant; căci voința particulară, prin natura ei, are o tendință spre preferințe, în timp ce voința generală tinde spre egalitate”^[4].

„Asemenea note caracteristice – apreciază prof. N. Popa [*n.a.*] – alcătuiesc substanța dreptului, calitatea lui esențială, fiind întâlnită invariabil în orice sistem juridic (...) această calitate principală califică dreptul, îi fixează un loc specific în clasa de fenomene cu care se învecinează”^[5].

[1] D. MAZILU, *op. cit.*, p. 54.

[2] J.J. ROUSSEAU, *op. cit.*, p. 101.

[3] *Ibidem*.

[4] *Ibidem*, p. 115.

[5] N. POPA, *op. cit.*, p. 53.

5.2. Conținutul dreptului

Conținutul dreptului cuprinde normativitatea juridică, generată de conștiința juridică configurată, la rândul său, de o serie de factori (analizați anterior).

Latura componentă determinantă a conținutului dreptului o reprezintă sistemul normelor juridice.

Normele juridice – ca elemente de conținut ale dreptului – se află într-o permanentă relație cu conștiința juridică și, prin aceasta, cu ansamblul condițiilor vieții materiale și spirituale ale societății. Mai mult, ele se înfățișează în calitate de premise și condiții *sine qua non* ale ordinii, precum și ca instrumente de control social^[1].

5.3. Forma dreptului

Orice conținut are o formă. **Forma dreptului semnifică atât exprimarea organizării interioare a structurii conținutului**, cât și **aspectul exterior al acestuia** (al conținutului), **modul său de exteriorizare**.

Forma dreptului are întotdeauna greutatea sensului acestuia, ea aparține unui conținut; forma goală este o absurditate^[2].

În privința formei dreptului, vom distinge **o formă internă** și una **externă**^[3].

Forma internă privește organizarea elementelor dreptului. Ea este chiar interacțiunea ramurilor dreptului (sistemul dreptului), gruparea normelor juridice pe instituții și ramuri (ramuri de drept privat sau de drept public).

Forma exterioară (externă) poate fi analizată din mai multe puncte de vedere:

- din punct de vedere al modalităților de exprimare a voinței legiuitorului – **izvoarele dreptului**;
- din punct de vedere al modalităților de sistematizare a legislației – **codificări, încorporări** etc.;
- din punct de vedere al modalităților de exprimare a normelor juridice în diverse acte normative – **legi, decrete, hotărâri, ordonanțe** etc.^[4].

Sunt incluse în forma dreptului și procedeele specifice tehnicii juridice, precum: conceptele, procedeele de conceptualizare, clasificările, tiparele logice ale normei juridice.

^[1] *Ibidem*, p. 64.

^[2] C. NOICA, *Jurnal de idei*, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 239 (*apud* N. POPA, *op. cit.*, p. 56).

^[3] A se vedea, pe larg, N. POPA, *op. cit.*, p. 56.

^[4] *Ibidem*, p. 56.

Secțiunea 6. Sistemul dreptului

6.1. Noțiunea de „sistem al dreptului”

Oricât de deosebite ar fi – prin conținutul lor – normele juridice sunt strâns legate între ele, alcătuiind un tot unitar, un ansamblu coerent, logic, un sistem.

Structura dreptului implică o rețea de relații, alcătuită pe baza anumitor principii și urmând o anumită finalitate.

Caracteristica de sistem a dreptului indică faptul că ansamblul normelor juridice cuprinde relații fundamentale, structurale, de principiu, pentru normativitatea juridică. Aceasta are o coerență internă care îi asigură funcționalitate și aplicabilitate, exprimă interdependențe între normele juridice și formează un tot care nu se reduce la părțile sale componente^[1].

Studierea sistemului dreptului are o deosebită importanță, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic. Este cunoscut în acest sens faptul că studiarea sistemului dreptului ajută în procesul de elaborare și perfecționare a dreptului, prin descoperirea și completarea unor lacune, prin eliminarea unor prevederi perimate și asigurarea concordanței între normele juridice.

În teoria dreptului, termenul de „sistem” este întrebuințat în sensuri diferite.

Astfel, distingem **sistemul juridic** – ca parte componentă a realității sociale, **sistemul legislației** – ce are în vedere organizarea dreptului, ca fenomen normativ, pe ramuri de drept și instituții juridice.

Ramura de drept reprezintă ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile sociale dintr-un anumit domeniu al vieții sociale, în baza unei metode specifice de reglementare și a unor principii comune.

Ramurile dreptului se structurează potrivit următoarelor criterii: *criteriul reglementării juridice* – care sunt relațiile sociale ce cad sub incidența normelor juridice; *metoda reglementării* – mai exact, modalitatea practică de influențare a conduitei; *principiile comune* ramurii de drept respective^[2].

Obiectul reglementării juridice împreună cu **principiile comune** reglementării din ramura respectivă constituie *criterii obiective* ale formării oricărei ramuri de drept; **metoda de reglementare** – ca ansamblu de modalități prin care se dirijează conduita umană pe o cale socialmente utilă, constituie un criteriu subiectiv^[3]. Altfel spus, prin metoda de reglementare se are în vedere modul în care statul acționează asupra unor relații sociale. Se folosesc în acest sens: *metoda echivalenței (egalității) părților* – în ramuri de drept, precum dreptul civil; *metoda autoritară (autoritaristă)*, în privința dreptului administrativ, a dreptului financiar etc.; *metoda reglementării autonome* ș.a.

[1] I. CRAIOVAN, *op. cit.*, p. 203.

[2] N. POPA, *op. cit.*, p. 69.

[3] *Ibidem*.

Aceeași metodă poate fi folosită de mai multe ramuri de drept, după cum aceeași ramură de drept poate folosi mai multe metode.

Ramurile de drept nu sunt izolate unele de altele, ci se găsesc într-o strânsă interdependență. În general, ramura de drept reprezintă unitatea mai multor instituții juridice legate strâns între ele prin obiectul lor și prin anumite principii și metode comune.

Instituția juridică cuprinde normele juridice care reglementează o anumită grupă unitară de relații sociale, instaurând astfel o categorie aparte de raporturi juridice.

Sunt instituții juridice, spre exemplu, instituția moștenirii și instituția căsătoriei (în dreptul civil); instituția tentativei (în dreptul penal); instituția contenciosului (în dreptul administrativ) etc.

Complexitatea ramurilor de drept se manifestă și prin faptul că, în cadrul unora dintre ele, mai multe instituții juridice se pot grupa ca o subramură care poate face obiectul unei reglementări juridice distincte sub formă de cod, regulament etc. De exemplu, dreptul maritim, ca subramură a dreptului civil, care grupează totalitatea normelor juridice ce reglementează relațiile sociale din domeniul transportului maritim.

6.2. Diviziunile generale ale dreptului

Dreptul pozitiv se împarte în *drept public și drept privat*. Distincția între dreptul public și dreptul privat este foarte veche. Dreptul roman cunoștea o împărțire în ***jus publicum*** și ***jus privatum***^[1].

Dreptul public privește organizarea statului, iar dreptul privat se referă la interesele fiecăruia.

Potrivit acestei distincții, „utilitatea” este criteriul esențial. După cum interesul normei privește o persoană (particular) sau statul, după cum scopul urmărit de o prevedere legală este acela de a satisface o nevoie a statului sau una a particularilor, ne vom afla în fața unei norme de drept privat sau în fața unei norme de drept public.

Din **dreptul public** fac parte următoarele ramuri de drept, precum: dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal, dreptul procesual (penal și civil), dreptul internațional public, dreptul muncii și securității sociale.

În **dreptul privat** intră dreptul civil, dreptul comercial, dreptul internațional privat.

Referindu-se la această diviziune a dreptului, Noberto Bobbio considera că dreptul care poate fi atribuit *structurii societății este dreptul privat*, iar dreptul care poate fi atribuit *suprastructurii este dreptul public*^[2].

[1] *Publicum ius est quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem pertinent.* (Dreptul public este cel ce se referă la organizarea statului roman; (dreptul) privat privește interesele particulare – Ulpianus, *Digeste Cartea I, IV De justitio et jure*). Dreptul roman – alături de această diviziune – mai cunoștea și altele: *jus natural* (dreptul natural), *jus gentium* – *dreptul civil* (dreptul tuturor cetățenilor romani).

[2] A se vedea N. POPA, *op. cit.*, p. 72.

Dihotomia dreptului – drept public și drept privat – nu a fost lipsită de critici.

În acest sens, a fost propusă, înlocuirea *criteriului utilității sociale, al interesului* (general sau particular), cu altul nou, și anume, *modul specific fiecărei diviziuni, de apărare a dreptului subiectiv*.

În cazul dreptului public, organele de stat procedează la apărarea drepturilor subiective din oficiu (*ex officio*), iar în cazul dreptului privat, apărarea acestor drepturi se face la sesizarea părții interesate^[1].

„Drepturile private – afirmă Hans Kelsen, criticând diviziunea dreptului în drept public și drept privat – sunt drepturi politice în același sens cu cele care în mod curent sunt desemnate ca atare [...] doar că, ceea ce se numește drept privat – acel complex de norme în care instituția proprietății private sau individuale ocupă un loc central – este [...] o formă de creație a unor norme juridice particulare, adecvate sistemului economic capitalist”^[2].

Reținem și **alte diviziuni generale ale dreptului** atribuite lui Mircea Djuvara.

Astfel, reputatul autor distinge într-o primă diviziune, între **dreptul intern** – acele norme juridice care se aplică numai statelor care le-au elaborat – și **dreptul extern**, alcătuit din norme juridice care se referă la raporturile dintre state sau cetățenii unor state.

De asemenea, există un **drept determinant** – care determină ce trebuie să facă persoanele – și un **drept sancționator**, cel care organizează sancțiunile^[3].

În privința dihotomiei drept public – drept privat, Djuvara apreciază că această împărțire nu este tocmai conformă realității, deoarece interesul individului este nemăsurat de mare în toate normele privitoare la stat. Respectarea dreptului sub toate formele sale interesează întreaga societate, căci întreaga societate nu ar putea exista dacă respectul dreptului nu ar exista. Pe de altă parte, câtă vreme statul evită să intervină direct în relațiile patrimoniale ale oamenilor, exercitând mai mult un rol de „paznic de noapte”, formula ulpiană (*publicum jus est quod*) este utilizabilă.

Ulterior însă, datorită evoluției de ansamblu a societății, statul intervine în raporturile persoanelor și organizațiilor în scopul apărării intereselor generale ale societății. Ca urmare, se nasc o serie de norme și instituții care, după concepția ulpiană, aparțin dreptului privat, dar, din punct de vedere al scopului urmărit, ele au un caracter public^[4].

Mircea Djuvara arăta, de asemenea, că dreptul public domină tot mai mult dreptul privat. Pe de altă parte, dreptul privat, la rândul său, exercită o influență mare asupra dreptului public. Dar, chiar în interiorul dreptului privat, influențele se resimt între diferite ramuri.

[1] *Ibidem*, p. 83.

[2] PH. MALAURIE, *Antologia gândirii juridice*, Ed. Humanitas, București, 1997.

[3] M. DJUVARA, *op. cit.*, vol. 1, p. 105.

[4] I. CRAIOVAN, *op. cit.*, p. 208.

Interdependențele dintre ramurile de drept public și cele de drept privat au determinat – în opinia unor autori – atenuări ale diviziunii clasice drept public – drept privat. În acest sens, Paul Roubier argumentează existența unui **drept mixt**, împărțit, la rândul său, în **drept mixt concret**, numit *dreptul profesiunilor*, cuprinzând ansamblul de reguli și instituții publice sau private grupate în funcție de o profesie (dreptul comercial, legislație rurală, legislație muncitorească) și **drept mixt abstract**, numit și *drept regulator* care cuprinde dreptul penal, reguli de procedură (penală, administrativă, civilă), dreptul tranzitoriu care rezultă din schimbarea legislației^[1].

Unele curente sau școli juridice nu recunosc distincția drept public – drept privat. Spre exemplu, **Școala normativistă** (avându-l ca reprezentat pe Hans Kelsen) abandonează categoriile de drept public și privat, înlocuindu-le cu ierarhia normelor.

În același sens, Leon Duguit neagă clasică distincție. El subliniază creșterea ponderii aspectului public al dreptului. Se vorbește astfel, despre o „publicizare” a dreptului considerându-se că totul devine drept public, că toate legile interesează societatea mai mult decât persoana luată individual, că totul este de domeniul dreptului public^[2].

În același timp, în doctrină se afirmă că tendința exagerată de publicizare a dreptului privat s-a manifestat și a fost susținută cel mai clar de juristul oficial al lui Hitler, Carl Schmitt, care a pledat constant pentru înlocuirea concepției „normative” a dreptului liberal cu o concepție de drept care consideră că scopul său este „formarea ordinii concrete”^[3].

În evoluția sistemului de drept, o tendință accentuată o reprezintă apariția unor noi ramuri de drept „caracterizată printr-o anumită tehnicitate și neutralitate față de sistemul de drept în care se integrează fără dificultate, ca discipline autonome, cum sunt dreptul spațial, dreptul energiei nucleare etc.” (Yolanda Eminescu).

„Dreptul nou – remarcă Farjat [*n.a.*] – este un drept concret, mobil și prezintă o degradare sensibilă a elementelor care alcătuiau juridicul în sistemul clasic”^[4].

Apariția unor noi ramuri de drept evidențiază încă o dată faptul că sistemul dreptului este dependent de evoluția relațiilor sociale și subliniază – dacă mai era necesar – caracterul dinamic al sistemului de drept. În mod just se apreciază că, „pe fondul unor profunde mutații economice, sociale, culturale, se produce un fenomen de primenire a conținutului și a formei dreptului, caracterizat prin prefaceri în fizionomia instituțiilor sale clasice și prin apariția unor direcții noi de reglementare”^[5]. Pe acest fond al apariției unor ramuri noi ale științei dreptului, se simte nevoia redefinirii scopului, a obiectului și a metodelor unor noi discipline, precum dreptul industrial, dreptul afacerilor etc., discipline complexe ce reunesc studiul unor realități juridice noi, dincolo de împărțirea clasică a dreptului în drept public și privat.

[1] P. ROUBIER, *Theorie generale du droit*, Sirey, Paris, pp. 213-266.

[2] G. RIPERT, *Le déclin du droit*, Paris, 1949, pp. 37-66.

[3] N. POPA, *op. cit.*, p. 73.

[4] G. FARIAT, *Droit économique*, PUF, Paris, 1971, p. 389.

[5] N. POPA, *op. cit.*, p. 74.

6.3. Ramurile dreptului românesc actual

Ramurile dreptului românesc actual sunt circumscrise diviziunii tradiționale a dreptului pozitiv, în drept public și drept privat.

În dreptul nostru sunt cuprinse următoarele principale ramuri de drept: dreptul constituțional, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul civil, dreptul muncii, dreptul Uniunii Europene, dreptul internațional ș.a.

Dreptul constituțional are ca obiect de studiu normele juridice ce reglementează raporturile juridice ce iau naștere în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat^[1].

Prin normele sale, dreptul constituțional consacră și ocrotește cele mai importante valori economice, sociale și politice, fiind ramura principală a dreptului românesc.

Dreptul constituțional este chemat să reglementeze în privința teritoriului unui stat, structura sa, organizarea administrativ-teritorială, relațiile privind cetățenia și drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români.

Locul dreptului constituțional în sistemul de drept este relevat de faptul că această ramură a dreptului are importante funcții ce privesc esența, coerența, realizarea și finalitatea întregului sistem al dreptului.

Cele mai importante relații sociale își găsesc consacrarea juridică în constituție, legea fundamentală a statului, care ocupă primul loc în ierarhia actelor normative. Din normele juridice constituționale se desprind principiile după care celelalte ramuri de drept își organizează (reglementează) domeniile lor de activitate. De aici rezultă regula conformității normelor din celelalte ramuri ale dreptului cu reglementările de mare generalitate cuprinse în constituție.

Asistăm, astfel, la un proces de „constituționalizare” a celorlalte ramuri de drept, care rezultă nu numai din faptul că principii și reguli specifice altor ramuri de drept decât dreptul constituțional sunt prevăzute de constituție și beneficiază astfel de supremația acesteia, dar și din dezvoltarea jurisdicției constituționale, prin efectul căreia anumite moduri de interpretare a unor reguli din legile specifice legislației diferitelor ramuri de drept pun în valoare locul dreptului constituțional în sistemul de drept^[2]. Sensul profund al acestui proces este afirmarea, în plenitudinea sa, a constituției, ca fundament al sistemului juridic și politic, caracteristică definitorie a democrației constituționale^[3].

Strâns legate de dreptul constituțional se găsesc instituțiile politice care, astfel, completează denumirea actuală a ramurii de drept: **Drept constituțional și instituții politice**. „Instituțiile politice” reunesc normele juridice ce reglementează înființarea, organizarea și funcționarea organelor împuternicite să exercite puterea (suveranitatea

[1] M. BĂDESCU, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 4.

[2] M. CONSTANTINESCU, I. MURARU, *Drept parlamentar*, Ed. Gramar, București, 1994, p. 30.

[3] D. ROUSSEAU, *Droit du contentieux constitutionnel*, Ed. Montchrestien, Paris, 1992, p. 372.

statului), instituții politice precum: parlamentul, guvernul, președintele, autoritatea judecătorească etc.

Dreptul penal, ca principal instrument în lupta de apărare a celor mai importante valori sociale ce pot fi periclitate prin fapte de o periculozitate socială deosebită, este format din normele juridice care stabilesc ce fapte constituie infracțiuni, condițiile răspunderii penale, sancțiunile și alte măsuri ce urmează a fi aplicate sau luate de către instanțele judecătorești față de persoanele care au săvârșit infracțiuni, în scopul apărării celor mai importante valori sociale ale statului de drept^[1].

Dreptul administrativ poate fi definit ca ramura dreptului public care reglementează, concret sau cu valoare de principiu, relațiile sociale din sfera administrației, precum și pe cele de natură conflictuală dintre autoritățile publice sau structurile private, investite cu autoritate publică, pe de o parte, și cei vătămăți în dreptul lor prin actele administrative ale acestor autorități, pe de altă parte^[2].

Administrația publică are ca obiect realizarea valorilor politice care exprimă interesele generale ale societății organizate în stat.

Normele dreptului administrativ sunt ghidate de o serie de principii ca: principiul legalității administrației publice, principiul ierarhiei în exercitarea competenței, principiul revocabilității actelor administrative etc.

Dreptul financiar, ca ansamblu de norme juridice, reglementează relațiile de constituire, repartizare și utilizare a fondurilor bănești ale statului și ale instituțiilor publice, destinate satisfacerii sarcinilor social-economice ale societății.

Prin intermediul finanțelor publice se asigură constituirea și utilizarea cu eficiență a banului public pentru sporirea producției de mărfuri, dezvoltarea forțelor de producție, promovarea activității de cercetare științifică, dezvoltarea învățământului, culturii și ocrotirii sănătății, protecția socială, protecția ecologică și altele^[3].

Dreptul civil, ca ramură ce reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică, este chemat ca, prin normele sale, să contribuie la ocrotirea valorilor sociale, atât patrimoniale, cât și nepatrimoniale.

Principiile fundamentale ale dreptului civil sunt, printre altele: principiul egalității în fața legii civile, principiul îmbinării intereselor personale, individuale cu cele obștești generale, principiul ocrotirii drepturilor subiective civile etc.

În doctrină se apreciază că dreptul civil constituie una din garanțiile formării unei conștiințe juridice corecte, prin sancționarea abuzului de drept, comis în exercitarea unui drept subiectiv civil^[4].

[1] C. BULAI, *Drept penal. Partea generală*, București, 1987, p. 8.

[2] A. IORGOVAN, *Tratat de drept administrativ*, Biblioteca juridică NEMIRA, București, 1996, p. 128.

[3] D.D. ȘAGUNA, *Drept financiar și fiscal*, vol. 1, București, 1992, p. 28.

[4] GH. BELEIU, *Drept civil român*, Ed. Șansa, București, 1992, pp. 25-29.

Dreptul muncii cuprinde normele juridice aplicabile relațiilor individuale și colective ce se nasc între patroni și salariații care muncesc sub autoritatea lor, cu ocazia prestării muncii^[1]. Într-o formulare mai concisă, dreptul muncii este dreptul contractului de muncă.

Principiile dreptului muncii privesc: neîngrădirea dreptului la muncă și libertatea muncii; negocierea condițiilor de muncă; disciplina muncii; perfecționarea pregătirii profesionale; dreptul la odihnă; dreptul la protecția muncii; dreptul la asociere în sindicate; dreptul la grevă etc.

Dreptul internațional poate fi definit ca totalitatea normelor juridice create de state (și alte subiecte de drept internațional) pe baza acordului de voință exprimat în tratate și alte izvoare de drept – în vederea reglementării raporturilor dintre ele, norme a căror aducere la îndeplinire este asigurată prin respectarea lor de bunăvoie, iar în caz de necesitate prin măsuri de constrângere aplicate de către state în mod individual sau colectiv.

Adevărate standarde ale conduitei internaționale a statelor, principiile fundamentale ale dreptului internațional determină conținutul celorlalte principii și norme ale întregului sistem al dreptului internațional, esența și orientarea sa. Asemenea principii sunt: principiul suveranității, principiul egalității în drepturi a popoarelor și al dreptului de a dispune de ele însele, principiul neamestecului în treburile interne, principiul nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, principiul soluționării pașnice a diferendelor internaționale, principiul respectării cu bună-credință a obligațiilor internaționale (*pacta sunt servanda*) etc.

Secțiunea 7. Definiția dreptului

De-a lungul vremii, dreptului i s-au dat diferite definiții.

Este foarte greu, dacă nu chiar imposibil să cuprindem într-o analiză totalitatea definițiilor date dreptului. Demersul (de a defini dreptul) pare cu atât mai dificil cu cât ar trebui definit dreptul în toate accepțiunile sale: ca **drept obiectiv** (ansamblu regulilor edictate în vederea promovării anumitor comportamente); ca **drept subiectiv** (posibilitatea individului de a cere altora respectarea drepturilor sale prin invocarea unor reguli de drept obiectiv); ca **drept natural** (principii ale justului derivate din natura lucrurilor sau din rațiune); **dreptul ca artă** (*recta ratio factilibium*), arta de a legifera, de a aplica legea etc.

Primele definiții date dreptului sunt atribuite – se pare – jurisconsultilor romani.

Celsus a definit dreptul prin referire la morală: *jus est ars boni et aequi* (dreptul este știința a ceea ce este bun și echitabil)^[2].

[1] S. GHIMPU, A. ȚICLEA, *Dreptul muncii*, Ed. Șansa, București, 1994, p. 6.

[2] CELSUS, *Digesta* (Digestele lui Iustinian) 1.1.1.